

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кравець Денис Олександрович

УДК 316.77:070(100+477)

**Відкриті дані як основа для створення сучасних
журналістських матеріалів**

061- Журналістика

Автореферат
кваліфікаційної роботи на здобуття
освітнього рівня магістр журналістики

Ужгород – 2019

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі журналістики філологічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор наук із соціальних комунікацій,
професор **Бідзіля Юрій Михайлович**,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
завідувач кафедри журналістики

Рецензент: кандидат наук із соціальних комунікацій
Соломін Євген Олександрович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доцент кафедри журналістики

Захист відбудеться «23» *грудня* 2019 року о *9.00* на засіданні
екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти ДВНЗ
«Ужгородський національний університет» за адресою: 88016, м.
Ужгород, вул. Університетська, 14/406.

З магістерською роботою можна ознайомитися на кафедрі
журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
88016, м. Ужгород, вул. Університетська, 14/416

Секретар екзаменаційної комісії
з атестації здобувачів вищої освіти

Т. В. Шевченко

Загальна характеристика роботи

Актуальність теми очевидна й обумовлена тим, що в українському сегменті журналістикознавства практично відсутні якінебудь серйозні розвідки з проблематики відкритих даних і журналістики даних та й загалом у вітчизняній науковоінформаційній сфері ця тема належним чином до сих пір не розроблена. Журналістика даних за останні кілька років вже встигла зайняти окрему нішу на ринку інформаційних послуг, проте – не в наукових і освітніх спільнотах вищої школи. На актуальність нашої розвідки вказує й те, що до цієї проблеми зверталось чимало закордонних авторів, зокрема, Саймон Роджерс, Пол Бредшоу, Джонатан Стоунман, Аїя Рено, Саймон Чіньярд, Марта Кан та інші. В українській науковій журналістиці ця проблема досліджується слабо, а в медіа до неї найчастіше звертається Андрій Газін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота пов'язана з магістерською освітньою програмою кафедри журналістики ДВНЗ «Ужгородський національний університет» та комплексною науковою темою цього підрозділу.

Мета дослідження полягає в тому, щоб розглянути найбільш актуальні на цей час проблеми журналістики даних та її очевидний взаємозв'язок з таким явищем як Open Data. Крізь призму сучасних досліджень, з урахуванням історичного аспекту, спробувати обґрунтувати необхідність включення журналістики даних в науковий обіг, оскільки вже зараз вона є перспективною і невід'ємною складовою сучасного медіапростору, однак не журналістики як науки. Для глибшого розуміння причинно-наслідкової зумовленості проблеми, її тяглості й цілісності простежити ранні приклади матеріалів, що мають ознаки журналістики даних, окреслити основні етапи зародження понять «Open Data» та «журналістика даних», розкрити їх «еволюційний» шлях розвитку. Важливо також осмислити законодавчі підстави та акти, що зробили дані відкритими, відстежити основні методи, принципи й інструменти, якими користується журналістика даних та викласти бачення її майбутнього. З мети впливають наступні **завдання роботи**: 1) відстежити формування відкритих даних як соціальнокомунікаційного явища, розглянувши перші журналістські матеріали, основою яких стали масиви даних, розглянути

формування концепції відкритих даних як стандарту демократичного суспільства та нового інструменту журналістики; 2) проаналізувати специфіку створення системи відкритої інформації в Україні, проаналізувавши Єдиний державний веб-портал відкритих даних; 3) розглянути основні проблеми репрезентації відкритих даних і журналістики даних в умовах українських реалій, загострити увагу на питанні комерціалізації Open Data в Україні на недержавних порталах; 4) проаналізувати особливості застосування відкритих даних у журналістській практиці, методи пошуку та способи використання цієї інформації в журналістських матеріалах; 5) спираючись на наукові праці, медійний досвід розвинених демократичних країн та власне бачення, окреслити перспективи використання відкритих даних у журналістиці.

Методологія роботи базується на принципах наукової об'єктивності. В процесі дослідження ми послуговувалися різними науковими методами. На первинному етапі роботи використовували методи емпіричного дослідження матеріалу: спостереження, порівняння, опис. В подальшому було застосовано історикопорівняльний метод, зокрема, для відстеження зародження відкритих даних, а також – методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, систематизації, абстрагування, моделювання та прогностики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в українській медіанауці такі теми практично не розроблені, а Open Data і журналістика даних уже стали частиною медійної роботи. Через недостатність уваги до проблеми, а також брак наукової дискусії щодо сутності цього питання постала й низка сегментних проблем, вирішення яких дало б змогу підняти журналістику на більш якісний і ефективний рівень. В Україні журналістика даних розгортається практично поза увагою наукових кіл та освітніх інституцій, що у комплексі з недалекоглядною політикою багатьох медіаредакцій призвело до відносно невисокої якості інформаційноаналітичних матеріалів, які, за ознаками об'єктивності та добротності, не можуть конкурувати з аналогами західних «шкіл журналістики даних». Наслідки такої ситуації зумовлені як прогалинами у вітчизняному законодавстві, так і безкарністю розпорядників даних за

недотримання норм оприлюднення інформації. На регіонально-локальному рівні сфера Open Data загалом перебуває у стагнації. В нинішніх умовах глобальної інформатизації, якщо журналісти не будуть цікавитися та користуватися відкритими даними, то і суспільство не звертатиме увагу на них. Завдяки відкритим даним журналісти отримали нові можливості бути максимально об'єктивними та переконливими, бо нова технологія отримання інформації дозволяє не одноосібно, можливо суб'єктивно, поглиблювати зміст традиційної новини за допомогою лише самого масштабу, актуальності теми, її сенсаційності, а переконливіше підтверджувати свої матеріали через діапазон цифрових даних, які є в громадському розпорядженні. Потреба використовувати програмування задля автоматизації процесу збору та комбінування інформації може виникнути на будь-якому етапі підготовки матеріалу. Недержавні портали, що формально мають дружні до журналістики та журналістів інструменти для роботи з відкритими даними насправді породили явище комерціалізації відкритих даних, що суперечить основній концепції їх поширення. Новизною роботи є також аналіз зразків використання відкритих даних в українській і закордонній медійній практиці, а також прогноз майбутніх сценаріїв розвитку відкритих даних у журналістиці, серед яких і використання штучного інтелекту та «журналістики роботів».

Практичне значення одержаних результатів може розглядатися крізь науково-освітню та державно-правничу площини. Для першої дослідження може бути корисним як матеріал для подальших наукових розробок із проблем відкритих даних та журналістики даних, а також – використано для читання лекцій з курсів «Основи журналістики», «Теорія та практика журналістської творчості», «Історія і теорія соціальних комунікацій», чи стати базою для підготовки окремого курсу з журналістики даних. В державно-правничій площині звернемо увагу лише на шість, на нашу думку, чи не найважливіших проблем, які потребують вирішення: 1) брак стандартизації формату даних, що не дає змоги їх якісної обробки машинним читанням; 2) комерціалізація (монетизація) відкритих даних, що суперечить принципам їх вільного поширення й використання; 3) відсутність в українських вишах, де вивчають журналістику, спеціалізованих курсів, що вивчають принципи та

інструменти відбору, обробки, структурування і візуалізації великих масивів даних, пошуку «історій» в них; 4) бюрократизація та неповороткість деяких розпорядників даних в їх відкритті; 5) необхідність впорядкування стандартів журналістики даних; 6) необхідність розробки послідовного конвеєру робочого процесу, шляхом розбивки його на логічні процеси.

Особистий внесок здобувача полягає в наступному: 1) досліджено ключові історичні етапи становлення відкритих даних і журналістики даних; 2) простежено формування відкритих даних як соціальнокомунікаційного явища, розглянуто перші журналістські матеріали, основою яких стали масиви даних, 3) розглянуто формування концепції відкритих даних як стандарту демократичного суспільства, нового інструменту журналістики; 4) окреслено особливості створення системи відкритої інформації в Україні, проаналізовано Єдиний державний веб-портал відкритих даних; 5) розглянуто основні проблеми репрезентації відкритих даних і журналістики даних в умовах українських реалій, порушено проблему комерціалізації Open Data в Україні на недержавних порталах; 6) окреслено особливості застосування відкритих даних у журналістській практиці, методи пошуку та способи використання цієї інформації в журналістських матеріалах; 7) спираючись на наукові праці, медійний досвід демократичних країн та власне бачення, окреслено перспективи використання відкритих даних у журналістиці.

Апробація результатів магістерської роботи відбулася у виступах на наукових, навчально-методичних та науково-практичних семінарах у рамках курсів «Історія і теорія соціальних комунікацій», «Методика викладання у вищій школі» «Українське журналістикознавство», «Наукова журналістика», «Методика викладання медіаграмотності». За результатами дослідження опубліковано (у співавторстві з науковим керівником) 1 наукову статтю у фаховому виданні (Бідзіля Ю., Кравець Д. Розвиток відкритих даних як нові перспективи й можливості для сучасної української журналістики // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / гол. ред. М. М. Романюк; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2019. Вип. 9(27).

С. 232 – 245.)

Структура та обсяг магістерської роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по три підрозділи, висновків та списку використаних джерел (70 найменувань). Загальний обсяг роботи складає 128 сторінок.

Основний зміст магістерської роботи

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на її зв'язок з магістерською освітньою програмою, комплексною науковою темою кафедри журналістики Ужгородського університету, визначено мету та завдання дослідження. Названі предмет, об'єкт дослідження, методи, використані в процесі роботи. Також у вступній частині розкрито наукову новизну роботи, значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію, публікацію, структуру й обсяг роботи.

У **першому розділі «Зародження та основні етапи формування концепції відкритих даних»** завдяки вивченню історичних аспектів розвитку основної концепції Open Data та взаємозв'язку явища з журналістикою встановлено, що, незважаючи на те, що принципи журналістики даних були сформовані майже два століття тому, саме розвиток інформаційних технологій, засобів обробки та зберігання даних, їх візуалізації, демократичні зміни в законодавствах країн останнього десятиріччя розширили можливості журналістики даних, виокремивши її у самостійний вид інформаційної діяльності. У журналістики даних з'явилися свої інструменти, методи та стандарти, що надало можливість диференціювати її як новий напрямок розвитку професії журналіста. У **підрозділі 1.1. «Перші журналістські матеріали, основою яких стали масиви даних»** досліджено перші матеріали ЗМІ та праці, що мають характерні ознаки журналістики даних. Зокрема, опублікована у 1858 році праця сестри милосердя та громадської діячки Великобританії Флоренс Найтінгейл «Diagram of the Causes of Mortality in the Army in the East» («Діаграма причин смертності в армії на Сході») та зроблене у 1854 році картографічне розслідування «On the Mode of Communication of Cholera» («Щодо способу зв'язку холери») британського доктора Джона Сноу. Окремо були досліджені

газетні матеріали про систему освіти Великобританії в пілотному випуску

Манчестерського The Guardian (1821 р.) та спалах холери в НьюЙорку у New York Tribune (1849 р.). Таким чином було встановлено, що перші матеріали, в яких сформувався «скелет» журналістики даних, з'явилися майже два століття тому. Вони викликали широкий резонанс але не були поширенні. У підрозділі

1.2. «Зародження та формування концепції відкритих даних» досліджено розвиток основної концепції відкритих даних, яка бере свій початок від ідеї про відкритий обмін науковою інформацією. Встановлено, що як ідея (поки що без назви) основні принципи відкритого доступу до інформації зародилася в рамках міжнародного наукового проекту «Міжнародний геофізичний рік» (1957-1958 рр). Тоді ж була сформована система Світового центру даних (нині Всесвітня система даних), а відкритий доступ до наукових даних став стандартом. Вперше ж «відкриті дані» як термін з'явився 1995 року в документі Американського наукового агентства. Таким чином встановлено, що задовго до того, як стати об'єктом інтересу журналістики, політики, і суспільства, відкриті дані були впроваджені в практику наукових співтовариств. А вже потім ця ідея в сукупності з ідеалами вільного програмного забезпечення та ліцензій на кшталт Creative Commons сформували відкриті дані такими якими ми їх знаємо сьогодні. Встановлено, що один із ключових принципів відкритості сформулювала лауреат Нобелівської премії з економіки (2009 р.) Елінор Остром в одному із своїх досліджень, вказавши на те, що специфіка сучасних інформаційних ресурсів за своїм принципом дуже схожа на суспільні блага, оскільки використання їх однією людиною не перешкоджає застосуванню іншими. Це суспільні блага нового типу, використання яких не виснажує загальний запас, а навпаки – збагачує його. У підрозділі **1.3. «Відкриті дані як стандарт демократичного суспільства та новий інструмент журналістики»** досліджено шлях розвитку відкритих даних для суспільства, починаючи з формулювання основних принципів концепції Open Data на конференції, що пройшла 7-8 грудня 2007 року в Себастополі (штат Каліфорнія), до закріплення явища на законодавчому рівні,

спочатку в США, а потім майже у всьому світу. Крізь призму наукових та науково-популярних робіт таких авторів, як Саймон Роджерс, Пол Бредшоу, Джонатан Стоунман та власних спостережень визначено, що відкриті дані та журналістика даних мають очевидний та цілком природній зв'язок, що обидва явища взаємозалежні у своєму розвитку. Виявлено, що сьогодні в окремих країнах журналістика даних виокремилась в самостійний різновид журналістської праці, яка набуває своїх стандартів, має свої унікальні інструменти та методи. Встановлено, що одним із перших, хто зробив кроки до стандартизації виробничого процесу у сфері журналістики даних був професор Бірмінгемського міського університету Пол Бредшоу. У своїх працях «The inverted pyramid of data journalism» та «6 ways of communicating data journalism» Пол Бредшоу розробив схеми – обернені піраміди (чимось схожі за своїм принципом на новинну обернену піраміду), які умовно можна назвати «пірамідою виробничого процесу» журналістики даних, що починається з великого обсягу інформації, яка у процесі обробки (первинне збирання даних, очищення, контекстуалізація та комбінування) стає все більш цілеспрямованою та деталізованою, доки не досягає точки повідомлення результатів і перетворюється на «комунікативну піраміду» – схему, яка розбиває на логічні блоки способи передачі історій журналістики даних кінцевому користувачу. Думки Пола Бредшоу з приводу такого об'єкта дослідження підводять нас до думки, що стандартизація журналістики даних можлива, а може й необхідна, і що саме ця сфера журналістики, якщо розглядати її у комплексі з новітніми технологіями, є новою та такою що швидко розвиватиметься.

У другому розділі «Відкриті дані в українському інформаційно-комунікаційному просторі» розглянуто законодавчі підстави, що зробили дані уряду та держструктур України відкритими. Досліджено актуальну версію Єдиного державного вебпорталу відкритих даних України (Data.gov.ua) та його проблемні сторони з погляду ефективності структури, доцільності розміщення інформації з точки зору доступності й зручності використання їх в журналістській практиці. Звернено увагу на правові колізії та (цілком можливо) зумисні перешкоди, які унеможливили єдину стандартизацію форматів та структури відкритих даних, що в

підсумку ускладнює роботу журналістів з ними. Окрім того, досліджено недержавні портали, що мають дружні до журналістики та журналістів інструменти для роботи з відкритими даними, але вони пов'язані з явищем комерціалізації відкритих даних, що суперечить основній концепції їх поширення. У **підрозділі 2.1. «Створення системи відкритої інформації в Україні: аналіз Єдиного державного веб-порталу відкритих даних»** досліджено основні етапи становлення відкритих даних в Україні та комплекс законодавчих підстав що зобов'язали розпорядників їх опубліковувати. Зроблено аналіз порталу Data.gov.ua та спрогнозовано, як журналістика даних могла би вплинути на подальший розвиток відкритих даних в Україні, а останні в свою чергу на професію журналіста. Через порівняння, за допомогою методології глобального індексу відкритих даних Open Data Barometer, виявлено, що, незважаючи на те, що Україна посідає не останнє місце по відкритості даних Уряду, ці дані мають дуже низький вплив на життя в країні та соціум. Однією з причин цього можна вважати відсутність навичок з обробки та самих умінь працювати з даними, навіть у дипломованих журналістів. Як наслідок у журналістів виникає відсутність мотивації працювати в цьому напрямку, розвиваючи журналістику даних, а у розпорядників якісно та оперативно їх опубліковувати. Аналіз ситуації, виходячи з дослідження, підказує, що сьогодні, щоб відкриті дані стали дієвою частиною нової системи демократичної підзвітності, вони повинні бути не просто кульгавим жестом відкритості, а можуть і повинні вивчатися журналістикою і журналістами. У **підрозділі 2.2. «Проблеми репрезентації відкритих даних і журналістики даних в умовах українських реалій»** крізь призму робіт та досліджень таких авторів, як Андрій Газін, Марія Щурська та Надія Романенко, власні спостереження автора, було досліджено ряд сегментних проблем, що заважають розвиватися такій сфері інформаційної діяльності, як журналістика даних. Зокрема, виокремлено такі: наявність на Єдиному державному порталі відкритих даних форматів, що не відповідають концепції Open Data, низька якість даних, що представлені у форматах, придатних до обробки машинозчитувальним шляхом, відсутність інтероперабельності

даних, не виконання великою кількістю розпорядників Постанови Кабінету Міністрів № 835 та малий вплив журналістської спільноти на розвиток та вдосконалення відкритих даних в Україні. Також спрогнозовано, з якими проблемами журналістиці та дослідникам відкритих даних, можливо, доведеться зіштовхнутися уже в недалекому майбутньому. Одночасно проаналізовано, як змінилася якість відкритих даних на Єдиному державному порталі відкритих даних України за останні два роки (2017 – 2019 рр.). У **підрозділі 2.3. «Недержавні портали «відкритих даних» як спосіб комерціалізації Open Data в Україні»** досліджено низку порталів, що або сегментували, або комерціалізували, або і комерціалізували і сегментували відкриті дані держави на своїх приватних майданчиках. В результаті аналізу функціоналу та можливостей таких платформ як пошуково-аналітична система .007, онлайнплатформа Закупівлі 2.0, онлайн-платформа Dozorro, база даних і система аналітики публічних закупівель ProZorro Clarity Project, екологічний бот SaveEcoBot, бот Opendatabot та довідковоаналітична система YouContol, привернуто увагу на таке явище як комерціалізація відкритих даних. Згідно зробленого дослідження, причинами комерціалізації став не стільки вільний ринок, скільки незручність роботи та неприязнь Data.gov.ua до користувача, зокрема й до журналістів. Дослідженням було встановлено, що комерційні майданчики можуть надавати зручніші інструменти і модулі аналітики, ніж Data.gov. Але дані, котрі вони зберігають, або сегментовані якоюсь конкретною тематикою, або не можуть вважатися відкритими даними – бо порушують низку принципів їх розповсюдження, до прикладу, таких як наявність обов'язкової реєстрації та авторизації.

У **третьому розділі «Особливості застосування відкритих даних у журналістській практиці»** спираючись на роботи закордонних авторів, що стали переможцями та номінантами щорічної премії Data Journalism Awards, журналістів, що працюють з відкритими даними на порталі Texty.org.ua в Україні, було зроблено дослідження наочних прикладів використання даних у журналістській практиці. Одночасно досліджено методи та інструменти сучасної журналістики даних, модули пошуку «історій» у масивах даних, способи використання даних у журналістських

матеріалах та перспективи використання відкритих даних у журналістиці в найближчому майбутнього. У **підрозділі 3.1. «Використання відкритих даних для створення журналістських матеріалів»** було проаналізовано 13 робіт закордонних та українських авторів, серед яких «Battling Infectious Diseases in the 20th Century: The Impact of Vaccines» («Боротьба з інфекційними хворобами в 20 столітті: вплив вакцин») від The Wall Street Journal, "Medicamentalia" (Медикаменталія) від Civio, The Color of Debt: The Black Neighborhoods Where Collection Suits Hit Hardest («Колір боргу: чорні райони, де колекторські костюми б'ють сильніше за все») від ProPublica, «The Panama Papers: Politicians, Criminals and the Rogue Industry That Hides Their Cash» («Панамські документи: політичні діячі, злочинці та шахрайська індустрія, яка приховує свої гроші») від Міжнародного консорціуму журналістів-розслідувачів (ICIJ), «The Migrant files» («Файли мігрантів») від мережи Journalism ++ (J ++), «Candidates and Millions» («Кандидати та мільйони») від, Maps of protests in Brazil («Мапа протестів в Бразилії») від G1, «Нав'язливий совок: чверть українських вулиць носять радянські назви», «Бюджет України» - усі видатки головного фінансового документу країни у графічному вигляді», «Рейтинг хабарів за посади: А скільки ти заплатив за свою роботу?», «Потяги "Янукович-тревел": як звозили масовку на підтримку Януковича», «Церква свідків Медведчука», від Texty.org.ua та сюжет телепрограми «Наші гроші з Денисом Бігусом» «Бабця на мільйон». Шляхом аналізу встановлено, що при належному підході відкриті дані та журналістика даних дозволяють готувати аналітичні, розважальні, пізнавальні, новинні, історичні та навіть наукові матеріали. Готувати якісні розслідування, розповідати цікаві та підтвержені фактами історії. У **підрозділі 3.2. «Методи пошуку «історії» та способи використання відкритих даних у журналістських матеріалах»** було досліджено близько десятка найбільш поширених методів пошуку історій та способів використання Open Data у журналістиці. Зокрема, пошук зав'язків, мікшування інформації з декількох баз даних, розповідь про зміни із часом, методи «від великого загального - до малого окремого», «від малого окремого до глобального», гри на контрастах, аналізу перетинань, аналіз суми факторів, профілювання даних. Зазначено,

що «робочий конвеєр» журналістики даних передбачає, що журналіст вже розбирається в методах обробки і аналізу даних, знає де і які дані брати та за допомогою якого програмного забезпечення їх опрацьовувати, очищувати, сортувати за ідентифікаторами. Знання дизайну, колористики, ПЗ, за допомогою якого створюється інфографіка, при цьому теж необхідні. У **підрозділі 3.3. «Перспективи використання відкритих даних у журналістиці»** було досліджено, що у найбільш розвинених країнах світу журналістика даних удосконалюватиметься паралельно з таким явищем як відкриті дані і що все більше журналістів та редакцій використовують інструменти та методи журналістики даних у своїй щоденній роботі. В Україні, за нашими спостереженнями, через низку причин розвиток цієї сфери журналістської роботи дещо уповільнений і це є сигналом, що над подібним станом речей треба працювати вже сьогодні. У розрізі перспективи журналістики даних майбутнього був розглянутий можливий сценарій виокремлення частини щоденної роботи журналіста в «журналістику роботів» (використання автоматизованих сценаріїв для аналізу даних та генерування сотень новин, які неможливо було б писати окремій людині). Зауважено, що поки цього це сталося, журналістам вже сьогодні потрібно бути готовими і здатними переключити свою увагу з рутинних, низькокваліфікованих процесів на поглиблено фахову роботу, що передбачає високий рівень технічної майстерності, критичного та «обчислювального» мислення. Окрім того, передбачаємо такі перспективи розвитку відкритих даних, як розкриття великого масиву даних про людей, їх поведінку, вподобання, тощо, які комерціалізували й зберігають такі платформи, як Facebook, Google. Досліджено, що хоча ця бізнес сфера і стала рушієм відкриття даних урядів, сама виявилася не дуже відкритою у відповідь. У деперсоналізованій формі, на нашу думку, такі дані можна порівняти з «ментальним» геномом та загальним надбанням усього людства.

ВИСНОВКИ

В результаті нашого дослідження ми дійшли висновків, що розвиток сучасного демократичного суспільства значною мірою залежить від відкритих даних та журналістики даних. Open Data

сприяє більшій обізнаності громадян, щодо процесів, які відбуваються у суспільстві, а журналістика даних у свою чергу є органічним інтерпретатором даних у зрозумілі для споживачів форми: історії, розслідування, аналітику, інфографіку, корисні додатки тощо. Окрім того, саме журналісти є «пробуджувачами» мотивації розпорядників даних до ще більшої відкритості/якості даних, будучи своєрідними «Watch Dogs» демократії. Найкращі приклади органічного симбіозу журналістики даних та відкритих даних сьогодні можна побачити у США, Канаді, Великобританії, Австралії, країнах Скандинавії. Тут діють початкові програми, присвоюються наукові ступені саме з журналістики даних, або пов'язаних з нею напрямів. Як наслідок, це призводить до більш якісного, глибокого та різноманітного інформаційного продукту що виробляють журналісти для суспільства і змінюють його.

У першому розділі нашої магістерської роботи, дослідивши праці сестри милосердя, громадської діячки Великобританії Флоренс Найтінгейл, матеріали про систему освіти в пілотному випуску Манчестерського *The Guardian*, публікації про спалах холери у *New York Tribune*, (1849 р.), картографічне розслідування британського доктора Джона Сноу, ми встановили, що перші матеріали, в яких сформувався «скелет» журналістики даних, з'явилися майже два століття тому. Однак саме розвиток інформаційних технологій, засобів обробки та зберігання даних, їх візуалізації, суттєві зміни в законодавствах країн, що відкрили дані, надали сильний поштовх розвитку напряму журналістики даних. Таким чином, не дивлячись на те, що газети (ЗМІ) давно експериментували з інтерпретацією даних, навіть у першій половині XIX століття, масовим, якісним та дієвим цей процес став лише за останні 10 років. Сьогодні ми можемо казати про справді новий напрямок розвитку професії журналіста.

Вважаємо, що ключову роль у «еволюції» журналістики даних зіграла концепція *Open Data* та її практична реалізація, яку ми дослідили у другому та третьому підрозділі першого розділу. Простежуючи розвиток відкритих даних від самого зародження концепції, що почала формуватися в рамках міжнародного наукового проекту «Міжнародний геофізичний рік» (1957-1958 рр), до втілення принципів *Open Data* у реальність на інших рівнях суспільства

(формування концепції відкритих даних урядів для кандидатів у президенти США у 2007 році), ми дійшли висновків, що перш ніж стати об'єктом інтересу журналістики, політики, громадян, відкриті дані були впроваджені в практику наукових співтовариств. Вчені були першими, хто усвідомив користь відкритості й обміну даними, і саме ця ідея в синергії з запитом суспільства на відкритість, розвитком ІТ та мережі інтернет, законодавчими ініціативами сформували відкриті дані такими, якими ми їх знаємо сьогодні. Думаємо, що сьогодні саме журналісти, як свого часу вчені, повинні взяти на себе відповідальність за подальший розвиток та вдосконалення відкритих даних та журналістики даних. Отже, крізь призму наукових та науково-популярних робіт таких авторів як Саймон Роджерс, Пол Бредшоу, Джонатан Стоунман, власних спостережень, ми визначили, що відкриті дані та журналістика даних мають очевидний та цілком природній зв'язок, і що обидва явища взаємозалежні у своєму розвитку. Як бачимо, в деяких країнах «журналістика даних» сьогодні реально виокремилася в специфічний самостійний напрям щоденної журналістської праці, яка набуває своїх стандартів, має свої унікальні інструменти та методи.

В Україні, як бачимо, цей процес відбувається фактично поза увагою науково-освітніх інституцій. Як наслідок, і журналістика даних, і відкриті дані у нас, окрім спільних зі світовим співтовариством проблем, має велику низку проблем суто локальних. Розібравши у другому розділі наукової роботи за допомогою порівняльного аналізу ключові та сегментні проблеми журналістики даних в Україні, ми дійшли висновку, що, незважаючи на те, що Україна посідає не останнє місце у рейтингові відкритості даних урядових структур, на практиці наші відкриті дані мають дуже низький вплив на життя в країні. За нашими спостереженнями, цьому є низка причин: відсутність навичок з обробки та самої роботи з даними, навіть у дипломованих журналістів, відсутність у медійників мотивації працювати в цьому напрямку, що пов'язано як з недалекоглядною й, так званою, «економною» політикою редакцій, так і відсутністю на Data.gov.ua інтуїтивного інструментарію для роботи з наборами відкритих даних. Прогалини у законодавстві і нерозуміння тенденцій журналістики майбутнього також є ключовими факторами стагнації журналістики даних та відкритих

даних в Україні. Як наслідок, суспільство отримує матеріали низької якості, довіра до яких не може бути високою через імовірність великої кількості помилок. Тому, на нашу думку, журналістику даних необхідно розглядати як різновид інформаційної діяльності, який тісно пов'язаний з відкритими даними, що передбачає отримання фахівцями спеціальних навичок у роботі зі специфічними інструментами і наявність в них вузькоспеціалізованих знань для якісної роботи у відносно новітній сфері медійної діяльності.

Підсумовуючи результати третього розділу можемо стверджувати, що методи та інструменти журналістики даних можуть бути використанні у матеріалах найрізноманітнішої тематики: від споживацьких та розважальних до політичних, економічних, аналітичних тем, якісних розслідувань, що можуть слугувати доказовою базою. Тому, на наш погляд, відкриті дані та журналістика мають бути сплетені в єдину концепцію «Журналістики даних» на рівні науки.

Виходячи з усього сказаного, можемо зробити висновок, що для вирішення згаданих проблем слід розв'язати низку завдань:

- розробити єдиний стандарт як повинні працювати інструменти баз даних на урядових порталах, єдиний стандарт із ведення документації, зокрема таблиць, що дозволило б їх якісну машинну обробку; внести зміни до законодавства з урахуванням пропозицій від науковців та журналістів;

- розробити на факультетах журналістики навчальні програми з журналістики даних та основ Open Data з урахуванням вивчення можливостей функціонування специфічного для цього напрямку програмного забезпечення.

- затвердити власні стандарти та набори правил журналістики даних, частиною з яких, до прикладу, може бути розглянута нами обернена комунікативна піраміда журналістики даних.

- впорядкувати з допомогою наукової спільноти наявні сьогодні знання щодо предмету дослідження.

- підготуватися до неминучої інтеграції штучного інтелекту у щоденну журналістську працю.

Допускаємо, що розвиток відкритих даних в цілому створить нові та більш досконалі можливості для сучасної журналістики. Актуальні

проблеми «журналістики даних» в Україні, яку, на наш погляд, слід розглядати як невід'ємну частину сучасної медійної діяльності, безпосередньо пов'язані з Open Data й освітнім компонентом. Порушені у науковій роботі проблеми, вимагають більш детального і всебічного вивчення, зокрема, з боку наукового співтовариства. Вважаємо, що таку перспективну галузь професії журналіста як «журналістика даних» необхідно виводити з вузьких рамок ентузіазму й існування в експериментальному середовищі, включивши її в широку медіанауку про журналістикознавство і в навчальні курси вищої школи. Усе це може допомогти журналістським матеріалам, заснованим на відкритих даних, бути глибшими, різноманітнішими, а відповідно й пробуджуватиме громадський інтерес до багатьох соціальних, економічних та політичних тем.

Науковий підхід та запровадження університетських курсів для навчання майбутніх журналістів методики роботи з відкритими даними зможуть значно покращити освітній рівень медійних фахівців та якість їхньої роботи з подібними ресурсами. В свою чергу, ставши новою рушійною силою в розвитку демократії, Open Data/відкриті дані й журналістика даних пов'язані настільки, що одне без одного приречені на забуття. Демократичні ж вигоди від розвитку обох цих сфер, зокрема в Україні, цілком очевидні.

Список опублікованих праць за темою магістерської роботи

1. Бідзіля Юрій, Кравець Денис. Розвиток відкритих даних як нові перспективи й можливості для сучасної української журналістики // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства / гол. ред. М. М. Романюк; НАН України, ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства. Львів, 2019. Вип. 9(27). С. 232 – 245.

АНОТАЦІЯ

Кравець Д.О. Відкриті дані як основа для створення сучасних журналістських матеріалів. – Рукопис.

Магістерська кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня магістр журналістики – ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2019.

У роботі проаналізовано найбільш актуальні проблеми журналістики даних в сьогоденних умовах, аргументовано її очевидний зв'язок з таким явищем, як «Open Data». Здобувачем означено основні етапи зародження понять «журналістика даних» та «Open Data», розкрито їх «еволюційний» шлях, а також окреслено загальну перспективу цих сфер для розвитку демократії і суспільства загалом. Автор обґрунтовує необхідність включення «журналістики даних» в науковий обіг та запровадження такої дисципліни в навчальний процес, оскільки вже зараз вона є перспективною і невід'ємною складовою сучасного інформаційного простору, однак недостатньо досліджується українською медіанаукою. На підставі аналізу наукової літератури та темпів розвитку відкритих даних представлено перспективу журналістики даних в Україні.

Ключові слова: журналістика даних, відкриті дані, Open Data, журналістикознавство, медіа, Data.gov, ЗМК (засоби масової комунікації).

SUMMARY

Kravets Denis. Open Data as a BASIS for the Creation of Modern Journalistic Materials. - Manuscript.

Master's thesis for awarding educational degree Master of Journalism - Uzhhorod National University, Uzhhorod, 2019.

The purpose of this scientific work is to introduce the concept of Data Journalism in the broad scientific circulation of social communications of Ukraine, related to Open Data as a promising area of the profession, bring to the level of discussion a number of topical and important issues related to this problem. In the process of working on this scientific intelligence, the following general scientific research methods were used: observation, collection, description, analysis, systematization, abstraction, explanation, induction and deduction. The article deals with the most actual problems of Data Journalism in today's conditions, its obvious interconnection with a phenomenon such as Open Data. The main stages of the birth of the

concepts of «data journalism» and Open Data are described, their «evolutionary» way is revealed, and the general perspective of these areas for the development of democracy and society in general is outlined. The further development of information technology and the Internet has given a fresh breath to the philosophy of open access to data.

In Ukraine, the path to opening data and creating such an open portal was quite confusing. One of the main problems with the Open Data System is the Ukrainian Open Data Legislation, which works poorly. Another negative factor is the maximum technical and visual inconvenience of the Data.gov.ua portal itself, which has alienated many potential users since it was first introduced. The process of disclosure of Open Data to administrators of different government departments is very slow and impedes the process of solving this problem. There is a problem of training in Ukrainian universities where future journalists are trained. Graduates of journalism faculties are often reluctant to work with «Open data».

The authors in the conclusions of their scientific article substantiate the need to include «data journalism» in the scientific circulation and educational process, since it is already a promising and integral part of the modern information space, but is not the subject of Ukrainian media science.

Keywords: data journalism, Open data, journalism science, media, Data.gov, MMC (Means of mass communication)